

תורה ומדינה הלכה למעשה - תקצוב עולם התורה ע"י מדינת ישראל

- הגמ' במסכת נדרים מביאה מספר מעשים, אשר אדם שהדיר חברו הנאה ממנו לא יכול לעשות בשבילו. כחלק מאותה רשימה האסורה על המדיר חברו הנאה, נכללת גם ההימנעות מללמדו מקרא, אולם אומרת המשנה שתורה שבע"פ יכול ללמדו. הגמ' שואלת מהי הסיבה שאסור ללמדו תורה שבכתב בחינם, אך ללמדו תושב"ע מותר? עונה הגמ' במסקנת הסוגיה, שקיים איסור ללמד תורה בשכר ע"פ דרשת חז"ל האומרת: שכשם שהקב"ה לימד את משה רבנו בחינם, וכן משה רבנו את עם ישראל בחינם, כך גם אנו מצווים ללמד את הדורות הבאים בחינם. אלא שבלימוד מקרא השכר אינו על עצם הלימוד, אלא על לימוד הניקוד והפיסוק שאינם בגדר לימוד תורה, אלא רק כהכשר ללימוד תורה, ולכן מותר לקבל תמורה כספית עבור לימוד זה. כ"כ בד"כ כאשר מדובר על לימוד מקרא, מדובר על ילדים קטנים אשר מעבר ללימוד, המלמד מהווה כעין שומר המכונה בימינו בייביסיטר על הילדים, ממילא על פעולה זו מותר לו לקבל שכר. הנפקא מינה בין שני הטעמים הנ"ל הינה בלימוד מקרא למבוגרים, בו אין צורך בשמרטפות עליהם, אך לימוד הניקוד, הטעמים וכדומה נצרכים בכל גיל. הראשונים פוסקים כדעת רבי יוחנן בגמ', לפיה מותר לקבל שכר עבור לימוד הפיסוק והטעמים, שאינם חלק אינטגרלי מלימוד התורה, כלומר מותר לקבל שכר גם עבור לימוד מקרא למבוגרים. ממסקנת הסוגיה עולה, שבין אם מדובר בתורה שבע"פ ובין אם מדובר על תורה שבכתב, ישנו איסור לקבל תמורת עצם הלימוד שכר, ורק אם ישנן סיבות אחרות שבגינם מקבל את השכר, כגון שכר שמירה על הילדים או שכר לימוד טעמי המקרא, מותר לקבל שכר. מדברי הגמ' נראה עוד, כי אין בעיה שהמשכורת תהיה משמעותית, משום שניתן לחלוטין לקבל שכר על מעשים אלו, הנעשים תו"כ הלימוד, ואין בכך כל הערמה במידה והמשכורת גבוהה. ע"פ גמ' זו נראה להתיר, לקבל שכר לכל המורים למקצועות הקודש והמחנכים בגילאי הילדות עד סוף כיתה יב' בימינו, שבכל שלבי שהות הילד בבית הספר בימינו, המורה משמש גם מעין שומר על הילדים בשעת שהותם בבית הספר. ע"פ דברינו, מותר גם שמשכורתם תהיה גבוהה ומשמעותית, ובכך ניתן יהיה למשוך אנשים איכותיים למערכת החינוך. מאידך גיסא ממקור זה עולה במפורש, שלשאר מלמדי תורה לתלמידים מעל גיל תיכון, בהם לימוד התורה אינו כרוך בעבודה נוספת כשמירה על הילדים וכדומה, אסור לקבל שכר על כך.
- הדרכי משה מביא בשם הגהות מימוניות, שמהמקור המובא בגמ' נדרים הנ"ל, לפיו מותר לקבל שכר על שמירת הילדים, אין ללמד היתר דווקא על שמירה או שאר עבודה נלוות ללימוד התורה, אלא אפילו כאשר אין כל עיסוק אחר מעבר ללימוד התורה, אם התלמידים עצמם קשים להבנה או שהלימוד איתם קשה מפאת חריפותם או בקיאותם, ג"כ מותר לקחת על כך שכר. המשנה הלכות מסביר את דבריו ואומר, שחובת הלימוד בחנם הנלמדת מדברי חז"ל בגמ' הנ"ל "מה אני בחנם אף אתם בחנם", הינה רק בחובה ללמד אנשים ממוצעים, אך כאשר מדובר על אנשים מורכבים יותר מכל סיבה שהיא, מותר לקבל שכר על הלימוד הקשה יותר עימם.
- המשנה במסכת בכורות אומרת שאסור לדון בשכר. הטעם לכך כפי שמובא בגמ' הינו, שדין נחשב כלימוד תורה לכל דבר, וכשם שאסור ללמד תורה בשכר, כך אסור גם באותה מידה לדון בשכר. בהמשך המשנה מובא, שלמרות שאסור לדיין ולכל הנמנים במשנה ליטול שכר על המצווה שהם עושים, מ"מ נותנים להם שכר כפועל בטל. משמעות הדבר ע"פ הראשונים בסוגיה שם, שיש לתת לדיין שכר מסוים על כך שבטל ממלאכתו. ממילא באופן זה אינו מקבל שכר על לימוד התורה, אותו הוא מחויב לעשות בחינם, אלא רק מעין החזרים כספיים על כך, שנמנע מלעבוד במלאכתו בזמן הדין, על כך מבינה המשנה מותר לקבל שכר. מהירושלמי עולה ג"כ באופן מובהק, שלמרות שאסור לקבל שכר בעבור שמלמד אחרים תורה, אך "שכר בטלה" מותר לקבל. הרא"ש והתוספות מסבירים ע"פ מקורות אלו את המנהג הנהוג בימיהם, לפיו כל מלמדי התורה, גם אלו שאין להם כל עבודה נלווית ללימוד התורה, גובים שכר על כך שמלמדים תורה. לפי דבריהם, מכיוון שמדובר על שכר בטלה באופן ברור, וזאת משום שאדם העוסק כל יומו בתורה אינו פנוי כלל לעבודה אחרת, ממילא יש להשלים לו את צרכיו. שאם לא היה מלמד תורה כל יומו, וודאי היה מוצא לעצמו מקצוע אחר להתפרנס ממנו. לכן מוכח שהשכר הניתן הינו שכר בטלה. אולם נראה מדבריהם, שישנו צורך שיהיה מעין הוכחה ברורה, שהשכר שמקבל הינו עבור הבטלה ממלאכתו, ולא על כך שמלמד תורה, שעל כך אסור לגבות תשלום. ע"פ דבריהם, לא יתכן כלל ששכר עבור הבטלה הנגרמת כתוצאה מלימוד התורה יהיה גבוה. משום שאחרת אין כל הוכחה ששכר זה עבור הבטלה, ונראה שהשכר הינו עבור לימוד התורה. לכן, מי שמקבל שכר עבור העובדה שמלמד תורה במוסדות גבוהים כגון ישיבה גבוהה, הסדר וכדומה, מותר לו לקבל שכר בטלה, אך שכר זה צריך להיות שכר לא גבוה במיוחד, אחרת לא ניכר יהיה שהינו על הבטלה, וממילא יהיה אסור הדבר.

- ניתן יהיה לקבל שכר גבוה יותר גם במוסדות לימוד אלו, בהנחה שהאדם המלמד תורה עוסק בעיסוקים ניהוליים שונים, הקשורים במוסד בו הוא מלמד, ובכך למעשה מקבל בנוסף לשכר הבטלה, גם שכר עבור עבודות ניהוליות שונות שעושה. מדברי הפוסקים המובאים לעיל עולה, כי כמעט בכל המצבים מותר יהיה לקבל שכר עבור לימוד תורה, אלא שכאשר מדובר על שכר עבור שימור או כל עבודה אחרת הנלוות ללימוד התורה, ואפילו לימוד תורה לאנשים שאינם ממוצעים והלימוד איתם קשה יותר, מותר לקבל משכורת גבוהה ומשמעותית. אך כאשר מדובר על רב המלמד תורה באופן, שהמשימות הניהוליות שלו הינן שוליות ביותר, או בכלל לא קיימות, ראוי לו לקבל משכורת נמוכה יותר, שתשקף את שכר הבטלה שלו. נראה שישנם מספר מצבים, בהם לכאורה לא ניתן יהיה לקבל שכר כלל, ובהם יהיו רלוונטים דברי הגמ' "מה אני בחנם אף אתם בחנם" הלכה למעשה. רב המעביר שיעור תורני במוסד מסוים באופן חד פעמי, באופן שמשכורתו הרגילה לא נגרעת כלל כתוצאה משיעור זה, ואילו היה מעביר שיעור חריג זה, לא היה עובד בעבודה אחרת מעבר לתפקידו כרב במקום אחר, אסור לו לקחת כל תמורת שכר עבור שיעור זה, משום ששכר הבטלה אינו מוכח, ואף לא קיים כלל באופנים אלו. בנוסף במידה ושיעורו הינו שיעור תורני בלבד, בלא כל תוספות אחרות הנלוות, שעליהם היה מותר לו לקבל שכר, לכן יש להימנע מלקבל שכר עבור שיעור כזה. בפרט הבעייתיות גדלה בנושא זה, מפאת העובדה שנהוג על שיעורים אלו לקחת שכר גבוה תמורת שיעור אחד, וממילא לא ניכר כלל שכר הבטלה על שיעור זה. יש עוד מבין המרצים שמוספים לתמחר את התשלום באופן כזה, שמשלמים להם תעריף מסוים על הנסיעה המוגדרת כביטול זמן, ותעריף כפול ואף יותר מכך עבור השיעור, ובכך מוכח לחלוטין שהתשלום הינו עבור השיעור, ולא עבור הבטלה. נראה שע"פ דברינו לקמן, במידה ומדינת ישראל תיקח אחריות מלאה על כל נושא תקצוב עולם הישיבות, וממילא משכורות הרמי"ם יהיו מקופת המדינה, יש לתת לרמי"ם הגדרה של עובד ציבור לכל דבר ועניין, וממילא אסור יהיה לו לקבל כל שכר על הרצאות חיצוניות שמעביר, כפי שמקובל היום בחוק ביחס לעובדי מדינה בכירים כחברי כנסת שופטים וכדומה.
- עד כה היו דברינו בעניין אדם המלמד תורה, שאסור לו לעשות כן בשכר. הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה מוסיף ואומר, שכל מי שמשים על ליבו לעסוק בתורה ולהתפרנס מהצדקה הינו מחלל את ה' ונטל חייו מן העולם הבא. דברים אלו מבוארים באריכות, בפירושו לפרקי אבות על המובא שם, שאסור לעשות את התורה קרדום לחפור בה. להבנתו, וכן מתוך הבנת סוגיות אחרות בגמ', כוננת המשנה שם הינה שאסור לקחת כל כסף עבור לימוד התורה. דברי הרמב"ם אינם מוסבים על אדם המלמד תורה, ואף לא מביא הרמב"ם דברי הגמ' הנ"ל - "מה אני בחנם אף אתם בחנם" כמקור לאיסור לימוד תורה עבור כסף. בניגוד לדעת הרמב"ם אומר התשב"ץ שמותר לקבל שכר עבור לימוד תורה, ומביא הוכחות רבות מהגמ' לכך, שגדולי התנאים והאמוראים סוברים שמותר לת"ח לקבל כסף וטובות הנאה מהציבור עבור לימוד התורה, ובכך לחיות על חשבון הציבור. לדעתו, אותם תנאים שלא השתכרו מהציבור, אלא עבדו למחייתם עשו זאת ממידת חסידות, לפיה ראוי לכל אדם, אם יכול ללמוד תורה בשקידה עצומה, ובמקביל להתפרנס בכוחות ידיו, לעשות כן ולא לחיות על חשבון אחרים. אך לרוב ת"ח הדבר לא אפשרי, ואם יעשו כן לא ילמדו כלל תורה, ותשכח חלילה התורה מישראל. לכאורה המחלוקת בין הרמב"ם לתשב"ץ היתה אמורה להיות נסובה על דברי הגמ' הנ"ל, לפיהם אסור לקבל כסף על לימוד תורה ע"פ דרשת חז"ל "מה אני בחנם אף אתם בחנם". אולם הרמב"ם, אשר אסר קבלת כסף עבור לימוד תורה, ואומר שיש בכך חילול ה', לא מביא כלל דברי חז"ל אלו במכלול שיקוליו, למרות שבמקום אחר פוסק אותם להלכה מפורשות, ואומר שאסור ללמד תורה בשכר. נראה שלהבנת הרמב"ם יש כאן שתי סוגיות שונות. השכר שאסור לאדם המלמד תורה לקבלו, אינו יוצר כל חילול ה' לדעת הרמב"ם, והינו אסור ע"פ לימוד חז"ל מהפסוק כנ"ל. בלא הפסוק ניתן היה לחשוב, שככל אדם המלמד חברו מדע או כל דבר אחר, ומקבל על כך תמורה כספית, גם אדם המלמד חברו תורה יוכל להיות מתוגמל על כך. משום שאדם זה למעשה עושה מלאכה, שהרי מלמד אנשים תורה. אלא שישנו איסור לקבל על מלאכה זו כסף, אם לא בדרכים המותרות שהזכרנו לעיל. לעומת זאת להבנת הרמב"ם, אדם הלומד תורה לעצמו, ומעוניין לקבל מלגה או כל טובת הנאה, לא עבור העובדה שמלמד אחרים או שמשמש כדיין או כרב, אלא על עצם העובדה שלומד תורה, וממילא כדברי הרמב"ם לא עושה מלאכה והכסף שמעוניין לקבלו הינו כספי צדקה בעלמא, משום שהציבור לא קיבל ממנו דבר. באופן זה, להבנת הרמב"ם, ישנו חילול ה', משום שנהנה מלימוד התורה ועושה באופן זה את התורה קרדום לחפור בה, היינו דרך להתפרנס בלא שעובד בכל עבודה בניגוד לאדם המלמד תורה המצפה לקבל שכרו על השקעתו והיותו פרודוקטיבי לציבור. לעומתו סובר התשב"ץ, וכן הבינו רוב הפוסקים, שמותר לגבות כסף על לימוד תורה לאחרים, ע"פ היסודות שהבאנו לעיל. שהרי אדם היושב כל ימיו בבית הדין, וכן מורה הוראה במשך כל שעות היום אינו יכול להתפרנס. ממילא מכיוון שאין לו כל דרך

אחרת להתפרנס, יכול לקבל כסף כעין שכר בטלה המובא לעיל, למרות שמעיקר הדין אסור לקבל שכר על לימוד תורה. מדברים אלו עולה, שלא ברור כלל שישנה מחלוקת בין הרמב"ם בהלכותיו לבין דברי התשב"ץ. שהרי התשב"ץ עוסק ברבנים מורי הוראה ודיינים, שלהם מותר לקבל שכר ע"פ העקרונות שראינו לעיל (שכר בטלה וכדומה) ואילו הרמב"ם עוסק באדם המקבל צדקה ומטיל עצמו על הציבור, בלא כל עבודה ממשית שעושה לטובת הציבור. אם כי יש לציין, שבפירושו המשניות הרמב"ם שולל שכר גם מדיינים ומורי הוראה, ומתיר רק שכר בטלה מוחלט, היינו שכר עבור אותו זמן ספציפי בו הדיין והרב התבטל ממלאכתו ולא יותר מכך, אך מדיוק דבריו במשנה תורה נראה החילוק כפי שהבאנו. דיוק זה בדברי הרמב"ם ניתן לראות גם בדברי הכסף משנה, אשר מבין מדברי הרמב"ם, שהבעיה הינה ההתחמקות המוחלטת מעבודה, מה שלא קיים במורי הוראה וכדומה. אם כי הכסף משנה עצמו מודה שיותר מסתבר לומר, שהרמב"ם לא חזר בו מדבריו בפירוש המשניות, וחולק לחלוטין על דברי התשב"ץ ורוב הפוסקים. על כך אומר הכסף משנה שאין הלכה כמותו, ומעולם גדולי ישראל בכל הדורות לא נהגו כמותו. מדבריו של הכסף משנה עולה, שישנו הבדל בין לקיחת כסף על לימוד תורה מדין צדקה, לבין קבלת כסף מדין שכר בטלה, אשר הותר במפורש בגמ' ובראשונים. היום של שלמה מחלק אף הוא בדרך זו ואומר, שאכן אסור לקבל כסף בתורת צדקה, אך בתורת מתנה של כבוד מותר. אולם מסייג הוא את דבריו ואומר, שאסור לקבל אפילו מתנה בדרך מכובדת, אם אין לו צורך בממון זה. באופן זה לדעתו, עוון יהיה בידו לקחת כסף מהציבור אף בדרך מכובדת.

הרמ"א מביא שלוש דעות בעניין ההשתכרות מלימוד תורה. בתחילה מביא הוא את דעת הרמב"ם האומר, שמי שמשים על ליבו להתפרנס מהצדקה ולא ממלאכתו הרי זה מחלל את ה', אולם לפני כן מביא הרמ"א שזו רק מעלה גדולה להתפרנס מיגיע כפיו. להבנתו הרמב"ם אכן נוקט כדברי הכסף משנה, וסובר שרק מי שבכוונתו מכוון מטיל עצמו על הציבור ומתפרנס מהצדקה, מחלל את ה', אך מי שאין לו ברירה אחרת, ואין לו אפשרות גם ללמוד תורה גם להתפרנס במקביל אין בכך איסור גם לדעת הרמב"ם. כלומר הבעיה לשיטה זו אינה עצם קבלת השכר, אלא הדרך בה השכר מתקבל כפי שהסברנו לעיל. דעה שניה מביא הרמ"א את דעת התשב"ץ, לפיה מותר באופן גורף לת"ח המכהן כרב העיר לקבל משכורת מבני העיר, ע"מ שלא יתבזה בפני ההמון שיאלץ לעבוד לפרנסתו. דעה שלשית מביא הרמ"א, שאפילו אברכים יכולים לקבל מלגה חודשית, ע"מ שיוכלו להתמיד בלימודיהם ומתוך כך לגדול בתורה. ההבדל המהותי בין דעה שניה לשלישית הינו שת"ח הנושא משרה ומשרת בכך את בני העיר, יכול לקבל שכר בטלה על כך שעוסק בכך כל היום במקום לעבוד בעבודה אחרת, לכך כפי שהבאנו לעיל, יכול גם הרמב"ם להסכים, וודאי שרואה בכך איסור פחות חמור, ואין בכך איסור של חילול ה'. לעומת זאת דעה שלישית הינה שיא חילול ה' לדעת הרמב"ם, וגם התשב"ץ לא בהכרח מתייחס אליה, שעיקר דבריו הינם ביחס לת"ח המקבלים שכר עבור מעשיהם. לדברי המשנה הלכות מקור דעה זו הינו מהזוהר, המתייחס לכל לומד תורה כנותן שירות לציבור, וממילא הציבור נהנה ממנו כפי שנהנה מרב העיר והדיינים ולכן אין בכך כל קבלת צדקה. עוד מוסיף הרמ"א ואומר שמה שמותר לת"ח לקבל היינו קצבה קבועה מאת הציבור, אך אסור לקבל מתנות באופן שאינו סדיר מיחידים. נראה שגם חילוק זה נלמד מדבריו של הרמב"ם כפי שהסברנו לעיל, לפיהם חילול ה' נובע מקשר ישיר בין התורה לממון, כאשר לומדי התורה רודפים אחרי צדקה כאחרוני פושטי היד. זו גם הסיבה שהתשב"ץ אומר שמותר לרב העיר וכדומה לקבל קצבה חודשית מקהילתו, ע"מ שלא יצטרך להתבזות באופן זה. ממילא כאשר מקבל הוא מלגה חודשית מהציבור, אין בכך פחיתות כבוד כל כך, ואין בכך התפרנסות מהצדקה, אלא מעין משכורת שמשלמים לו, שהיא כפי שהסברנו לעיל, מעין שכר בטלה או שכר על שאר העיסוקים שאינם לימוד תורה הכרוכים בתפקיד רב עיר דיון וכו' כפי שמובא בט"ז.

יש מהאחרונים בימינו הסוברים, שהרוצה להחמיר כשיטת הרמב"ם בימינו, גורם לביטול תורה. משום שרובא דאינשי לא מסוגלים כיום גם ללמוד תורה בשקידה, וגם לעבוד לפרנסתם. ממילא אין בדברי הרמב"ם בימינו, אף מידת חסידות אלא ראוי לכל אברך לקבל מלגה או משכורת חודשית, עבור לימודיו ובכך יוכל להגדיל תורה ולהאדירה, כך משמע מדברי האגרות משה. אולם המשנה הלכות סובר כעיקר הדין בדברי הפוסקים, שגם בימינו מי שמצליח לשלב בין לימוד תורה להתפרנסות בכבוד מעמל כפיו, קדוש יאמר לו. אך בהחלט יש בכך משום מידת חסידות, והרוצה להקל ולקבל מלגה עבור לימודיו יש לו על מי לסמוך.

ע"פ יסוד דברינו, ומתוך הבנה שלימוד התורה בעם ישראל, ובפרט במדינת ישראל הינו יסוד היסודות לכל תקומתנו במדינתנו, ולכל קיומינו כעם בכלל. נראה שיש לקדם מצב בו תקצוב עולם הישיבות יהיה כולו באחריות המדינה, באופן כזה שמנהלי הישיבות לא יצטרכו כלל לטובתם של יחידים המעוניינים לתרום מכספם ללימוד התורה. באופן זה יחסך מעולם התורה את החילול ה' הגדול, הנוצר ממצב בו צריכים ראשי ומנהלי ישיבות לכתת את רגליהם בכל קצות תבל, ולהתחנן על נפשם בפני עשרי עולם שיואילו בטובם לתרום למוסדותיהם. במצב האופטימלי יש להגיע למצב בו כל כספי עולם התורה ינתנו באופן קבוע

ומוסדר ע"י המדינה, ובכך כדברי הרמ"א והט"ז יחסך כאמור חילול ה' גדול. בנוסף לכך מצב זה גורם לעיתים רחוקות לראשי כוללים וכדומה אשר עיקר עיסוקים לגייס תרומות, ובכך הינם להוטים אחרי הכסף, כדברי הט"ז, ומבקשים ודורשים הכסף בפיהם, ואף מחלקים את הכסף לעיתים בצורה לא מוסרית ולא ראויה. לכן במקביל לכך יש לחוקק חוק, האוסר לקבל תרומה מכל גוף פרטי שהוא בלא פיקוח ובדיקה, אחר מקור התרומה ומטרתה, כפי שנהוג כיום בצה"ל. בנוסף יש לדאוג לכך, שאברך יקבל מלגה משמעותית שיוכל לכלכל את בני משפחתו באופן סביר (סדר גודל של שכר מינימום) ע"מ שיוכל ללמוד בשקט ובשלווה. כמובן שמצב זה עלול לגרום שקרים ורישום פיקטיבי של תלמידי ישיבה, ע"מ לקבל תקצוב עליהם בלא נוכחותם, על כן במקביל ללקיחת אחריות מלאה על עולם הישיבות, יש להגביר את האכיפה, ע"מ למנוע מקרים של שקרים ותרמיות בנושא זה.

• הרמ"א מביא להלכה את דברי ר' ירוחם שמקורם במדרש, לפיהם ניתן לעשות "הסכם יששכר וזבולון" כפי שמופיע במדרש שיששכר היה לומד תורה וזבולון עובד לפרנסתו, ועשו הם הסכם שזבולון ייתן חלק מרווחיו ליששכר, ותמורת זה חלק מלימודו של יששכר, יזקף לזכותו. נראה לומר ע"פ דברינו לעיל, וכן מתוך העובדה שהדברים מפורשים בגמ' ובמדרשים, שעל הסכם מעין זה לא יחלוק הרמב"ם ויודה לשאר הפוסקים, שבאופן זה מותר לקבל כסף על לימוד תורה. משום שאין בכך כל צדקה האסורה וגורמת לחילול ה' לדבריו, משום שיש בכך הסכם שותפות בין שני צדדים, כאשר אחד אחראי על החומר ואחד על הרוח. הדבר דומה למצב בו בני זוג החליטו שהבעל ישב וילמד תורה, בעוד אשתו תפרנס ותכלכל אותם, לא מסתבר שהרמב"ם יסבור שיש בכך כל בעיה. וכן אין בכך איסור קבלת שכר מדין "מה אני בחנם אף אתם בחנם". משום שמדובר על שותפות מלאה, אשר כל צד מקבל ממנה הטבות, ויש לו גם חובות כלפי הצד השני. ע"פ דברים אלו עולה, שככל שהמדינה ככל תקבל החלטות באופן דמוקרטי, המשקף את רצון רוב הציבור, לכיוון של תקצוב עולם התורה באופן יותר משמעותי, יחשב הדבר לכל אזרחי המדינה המשלמים מיסים, כאילו הם עצמם למדו את התורה הנלמדת בהיכלי הישיבות. בכך לא רק שלא יהיה חילול ה' גדול כדברי הרמב"ם, אלא יהיה קידוש שם שמים גדול, של אומה שלמה העושה הסכם יששכר וזבולון, ובכך נחשב הדבר כאילו אומה שלמה לומדת תורה, ואין לך קידוש ה' גדול מזה. עד שנגיע למצב זה, בו המדינה לוקחת אחריות זו. מוטל על מנהלי הישיבות, לעודד הסכמי יששכר וזבולון אלו, בין אם מדובר על עשיר גדול המפרנס ישיבה שלמה, ובין אם מדובר על אדם המשלם מלגה חודשית לאברכים מסוימים, ובכך למעשה נחשב הדבר כאילו שניהם לומדים תורה. באופן זה כפי שאמרנו, נראה שגם הרמב"ם יודה שמותר לקבל כסף עבור לימוד תורה, ואין בכך כל חילול ה'. בפרט ע"פ מה שנהוג לומר, שהרמב"ם בעצמו עשה הסכם זה עם אחיו שהיה סוחר גדול. ממילא באופן זה מתקיימת התרומה הפרטנית מאנשים אשר נדבה רוחם באופן הטוב ביותר, הן לדעת הרמב"ם, והן לדעת שאר הפוסקים, יותר מאשר תרומה כללית לישיבה.